

УДК 374:7(477.87)+ 37.015.31:7(477.87)

Наталія **Москальова**

викладач ДХШ ім. М. Мункачі
м. Мукачево

Особливості позашкільної мистецької освіти на прикладі дитячої художньої школи ім. М. Мункачі

© Москальова Н., 2016
<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.51648>

Анотація. Досліджуються особливості позашкільної мистецької освіти в сьогоdnішньому часі на прикладі ДХШ ім. М. Мункачі. Беруться до уваги навчальні плани та особливості організації навчально-виховного процесу в зазначеному позашкільному закладі. Проведено експериментальний урок як методологічне впровадження та проаналізовано ряд учнівських творів використовуючи елементи техніки сучасного мистецтва.

Ключові слова: мистецтво, позашкільна освіта, естетичне виховання, ДХШ ім. М. Мункачі.

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень. Система художньо-естетичної освіти та виховання дітей шкільного віку має відкритий предмет дискусії. У цьому сенсі залишається широкий простір для вдосконалення в рамках національних культурних традицій і в одночас впровадження сучасних методичних розробок. Багато авторів приділяли увагу і в минулому, і сьогодні проблемам естетичного та творчого виховання школярів. Вагомим здобутком у розробленні теорії та методики позашкільної освіти відводили автори Г. Ващенко, І. Огієнко, Б. Грінченко, С. Русова, Г. Покотило, П. Ляшкевич, І. Гнатишин, Т. Бей та ін. Проблеми розвитку художньої освіти на Закарпатті та висвітлення творчо-педагогічної діяльності окремих мистецьких особистостей досліджували Г. Островський, В. Курильцева, І. Небесник, Р. Шмагало, А. Волощук та інші. Їхні праці були зосереджені переважно в сегменті вищої та середньої мистецької школи регіону в ХХ столітті.

Важливе місце в розвитку естетичного виховання молоді по-

сідає Мукачівська дитяча художня школа ім. М. Мункачі (надалі ДХШ ім. М. Мункачі), яку заснував 1979 року самодіяльний художник Василь Цібере. Новизна пропонованого дослідження полягає в тому, що окремі питання позашкільної освіти на Закарпатті залишаються недостатньо висвітленими, а це обумовлює актуальність порушеної проблеми.

Мета статті — визначити особливості позашкільної мистецької освіти сьогодні на прикладі ДХШ ім. М. Мункачі.

Беручи до уваги процес навчання в ДХШ ім. М. Мункачі позашкільна освіта відіграє велику роль у розвитку виховання молодого покоління. Перспективним є завдання ввести застосування різних технік сучасного мистецтва в дитячу програму на практиці, яка дасть розуміння та сприймання світу сучасного мистецтва.

Результати дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства освіта стає одним з головних факторів формування людського інтелектуального капіталу, її духовного та економічного розвитку. Перехід у новий якісний стан позашкільної роботи збігся в часі не тільки з усвідомленням її як надзвичайно актуального явища для подальшого розвитку освітнього простору України, але і з правовим закріпленням її нового статусу як складової системи освіти [1, с. 171].

Сьогодні позашкільна освіта становить обов'язкову складову системи неперервної освіти, оскільки дає учням додаткові можливості інтелектуального, духовного й фізичного розвитку, сприяє актуалізації творчих і освітніх потреб. Саме тому позашкільні заклади мають попит у сучасному суспільстві. Їхня робота помітно відрізняється від організації інших соціокультурних і виховних центрів. Актуальність позашкільної освіти полягає в розвитку соціально-комунікативної компетентності в дітей, у становленні їхньої соціальної зрілості та відповідальності [2].

Серед перших Закарпатських позашкільних закладів були відкриті обласні станції юних натуралістів і техніків (1946 р.), юних туристів (1951 р.), пізніше — профільні та комплексні позашкільні дитячі заклади в багатьох містах і райцентрах області (1950-1960 рр.) [3, с. 114]. З'ясовано, що близько 8 тисяч студентської та учнівської молоді протягом 1940-1980-х рр. пройшли навчання в студії образотворчого мистецтва під керівництвом заслуженого вчителя України Золтана Баконія [4, с. 128]. Сьогодні серед основних позашкільних навчальних закладів естетичного вихо-

вання важливе місце посідає мукачівська дитяча художня школа, створена наказом Міністерства культури України 7 серпня 1979 р. на підставі рішення Закарпатського облвиконкому № 190 від 19 січня 1979 р. з ініціативи першого директора ДХШ Василя Михайловича Цібере та художника Василя Васильовича Бурча. У квітні 1994 р. до 150-річчя від дня народження М. Мункачі та 15-річчя ДХШ школі присвоєно ім'я М. Мункачі [5]. Це перша на Закарпатті художня школа, яка стала не тільки практичним, але й методичним центром для образотворчих відділів шкіл мистецтв області та культурним, мистецьким осередком міста Мукачева [6, с. 467].

Директором ДХШ ім. М. Мункачі сьогодні є Кіреєв Сергій Федорович, під керівництвом якого працюють 16 викладачів. Метою роботи школи є виховання учнів у атмосфері духовно-естетичних цінностей, надання початкової художньої освіти та підготовка учнів до самостійної творчої діяльності. Навчальний заклад ставить перед собою завдання естетичного виховання учнів засобами образотворчого мистецтва. Також Мукачівська школа є ініціатором проведення обласного конкурсу-виставки «Легенди Карпат», який проводиться дев'ять років поспіль. Активний мистецький рух, який розвивається в цьому закладі, дає втішний результат. Сьогодні тут навчають учнів викладачі С. Кіреєв, Р. Дорожнікова, І. Баранов, О. Бокаєва, О. Колесник, О. Шебітченко та ін.

До дитячої художньої школи приймають дітей 10-12 років. Термін навчання — 5 років. Усі класи художньої школи з 5-річним терміном навчання є старшими. У 6-й клас приймають учнів, які мають набуті мистецькі навички та бажання продовжувати навчання в художніх закладах вищого рівня. Завданням класів професійної орієнтації є цілеспрямована підготовка учнів до художніх училищ, коледжів, інститутів і т. д. Пропонується у школі створення підготовчих груп, які є на госпрозрахунку і готують до вступу в 1-й клас ДХШ. Учні тут проходять спрощений курс навчання з рисунку, живопису та композиції, це діти від 6-ти до 10-ти років. Заняття з учнями проводяться 4 рази на тиждень по 3 – 4 уроки на день.

За період існування художньої школи на основі методичного досвіду роботи викладачів була розроблена навчальна програма для художньої школи та дві програми для образотворчих відділів шкіл мистецтв. Згідно з навчальним планом учні одержують одночасно практичні й теоретичні знання з рисунку, живопису,

композиції, скульптури та історії мистецтв. Вони засвоюють поняття формату, величини, пропорцій, ритму, статичності, динаміки, тонально-кольорових відношень, декоративності.

У програмі художньої школи передбачено розвивати та формувати в учнях естетичну культуру кольору, сприяти та стимулювати фаховій підготовці як майбутніх митців. Багаторічний досвід роботи дозволяє стверджувати, що необхідно органічно поєднувати в програмі художньої школи навчання та виховання форм естетики творчого домислу та креативності [6, с. 468].

Рисунок справедливо вважають основою образотворчого мистецтва. Мікеланджело стверджував: «Рисунок, що інакше називають мистецтвом начерку, є вища точка і живопису, і скульптури, і архітектури; рисунок — джерело і корінь усякої науки» [7, с. 3]. Навчальна програма цього предмету пропонує розвиток образного мислення від інтуїтивного самовираження до аналітично-чуттєвого сприйняття вивченням виразних і технічних графік. Запропонована система роботи з учнями сприяє наповненню технічних навичок, формуванню художньо-образного мислення та естетичного смаку. Перші три класи дозволяють послідовно вивчати закони перспективи, набувати знань передавання об'ємно-просторового середовища за допомогою тону та рисунку симетричних гіпсових орнаментів. Учні наступних класів повинні у своїй роботі проявити вміння правильно компоновати, будувати, моделювати світлотінню складні натюрморти та передавати їхнє лінійно-конструктивне вирішення.

Предмет живопису в ДХШ ім. М. Мункачі формує у дітей колористичне мислення та розвиває художньо-образне сприйняття, виявляє індивідуально-творчі здібності учнів. Викладання основ живописної грамоти здійснюється шляхом теоретичних і практичних знань. Заняття супроводжуються бесідами за змістом у доступній формі, розвиваючи кожне завдання перед початком виконання творчої роботи. Учні знайомляться з матеріалами й технічними прийомами живопису аквареллю та гуашшю, одержуючи відомості передавати правильно тонально-кольорові співвідношення, враховуючи закони перспективи. Викладання теорії станкової, декоративно-прикладної та об'ємно-просторової композиції поєднують і активно розглядають під час практичних занять. Для цього передбачаються тематично-аналітичні бесіди, екскурсії, перегляд відеоматеріалів і відвідування музеїв, гале-

рей. У процесі виконання завдань з композиції в учнів розвивають власні способи вирішень: відчуття і підбір формату, поняття єдності композиції, рівноваги, ритму та гармонійне поєднання форм, об'ємів, фактур кольору і тону. Основною метою в проведенні уроків є розвиток творчого мислення.

Скульптура — важливий предмет образотворчого циклу. Праця з об'ємними матеріалами сприяє розвитку просторового бачення в учнів. Вона вчить швидко моделювати форму та фактуру зображення. Працюючи з глиною та пластиліном, учні створюють рельєфи та об'ємні скульптури, ліплять з натури тематичні композиції. Великий естетичний вплив мають твори декоративного мистецтва.

На уроках з історії мистецтва проводяться бесіди про образотворче мистецтво як засіб естетичного виховання. Цей предмет починають вивчати з другого класу. У навчальній програмі ДХШ ім. М. Мункачі узагальнено вивчають твори мистецтва ХХ ст., проводячи теоретичні заняття, але практичних навичок (експериментів) у цьому сегменті не спостерігається. Залучення учнів до розуміння змісту творів сучасного мистецтва слід здійснювати шляхом емоційно-індивідуального сприйняття. Саме через це можливе досягнення духовного та естетичного виховання учня [8].

Провідна роль у формуванні розвитку особистості належить викладачеві мистецького профілю, який закладає фундаментальні основи сприйняття мистецтва. У нашому дослідженні було проведено пробний урок для учнів віком 6 – 10 років, оскільки цей період є підготовчим і має в собі спрощену та розвивально-емоційну форму навчання. До уваги взято було елементи техніки художника Джексона Поллока та проаналізовано низку учнівських творів. Цей митець яскраво вплинув на мистецтво другої половини ХХ ст. Течія абстрактного експресіонізму виражала внутрішній світ, створюючи при цьому нечіткі форми абстрактного характеру. Використовувалися полотна великого формату з енергійним нанесенням фарбового шару за допомогою широкого пензля, подекуди розхлюпуючи її або накладаючи просто на полотно. Цей експресивний метод вважали не менш важливим, ніж саму роботу [9].

Представниками абстрактного експресіонізму були Джексон Поллок (1912-1984), Вільям де Кунінг (1904-1997), Марк Ротко (1903-1970) та ін. Повоєнний абстракціонізм прямо не пов'язував

себе з геометричною традицією абстракціонізму (К. Малевич, П. Мондріан). Живопис дії виріс спираючись на ірраціональні основи сюрреалізму. Єдина функція мистецтва — дія, яку виконує сам художник. Живопис Дж. Поллока підтримується проекцією дії. Найважливіше у творчості: автоматизм — творчий процес, а не одержуваний результат [10].

Заняття почалося з короткого теоретичного матеріалу та ознайомлення з елементами техніки Поллока. Далі кожен з учнів розпочав практичне втілення на папері формату А3 використовуючи фарби гуаш. Створюючи композицію, вони наливали фарби, на полотно працюючи відкритими кольорами, без використання чорної та білої фарб. Беручи до уваги процес типових формальних і експресивних ходів, результати подібності та засвоєння технічних елементів показують, що учні активно зверталися до «живопису дії». Спостерігаючи за кінцевим результатом створення абстрактної композиції можна сказати, що учениця ДХШ ім. М. Мункачі Марія Чебишева у своїй картині використовує узагальнення форм і ліній на площині. Композиційним центром є темна пляма. Елемент підтримується за допомогою овальних ліній біля центру та малих плям. У динамічній картині присутні кольорові контрасти. В основі композиції, авторства Габрієли Ільницької закладена швидкість руху образу риби. Важливу роль грають криві лінії та плями в центрі композиції, які стримують усі інші плями на краях формату. Відчувається емоційність і експресивність у формах і лініях на площині. Розглядаючи активну роботу учениці Веретюк Сніжани, можна сказати, що вона передала статичність композиції, використовуючи теплі та холодні кольори.

Результати зазначеного методичного експерименту: особлива зацікавленість здобутками сучасного мистецтва з боку учнів, способи різнопланових інтерпретацій техніки, позитивний емоційний вплив. Зазначений експеримент є етапним щодо нашого дослідження. Поставлене завдання вимагає подальших впроваджень з елементами фіксування результату.

У сукупності з робочим календарно-тематичним планом виховача ДХШ, у якому розписана послідовність роботи над темами програми, зі створеною творчою атмосферою у закладі, досягається мета: бажання учнів займатися образотворчим мистецтвом, творчо працювати над собою і бути підготовленим до іспитів у вищі навчальні заклади [6, с. 468].

Вагомий внесок формування особистості в системі позашкільної освіти полягає в тому, що тут учень може не просто набувати знання і вміння, але й розвивати їх, втілювати у формі практичної діяльності, що створює виконання об'єктивації внутрішніх творчих зусиль. Такий результат надзвичайно важливий саме в дитячому та юнацькому віці. Однією з особливостей позашкільного виховного процесу є не просто відтворення засвоєного, а розвиток набутого досвіду, його доповнення та вдосконалення — у цьому полягає особливість методики педагогічного процесу [11, с. 11].

Висновки. Розвиток мистецтва завжди пов'язаний з діяльністю шкіл, у яких формуються творчі навички учнів. Якість наданих знань у багатьох випадках залежить від притаманного школі методичного впровадження. Теоретичні напрацювання в позашкільній освіті повинні перебувати в органічній єдності з практикою, оскільки досвід моделює узагальнення щодо впровадження новітніх методичних напрацювань. Система позашкільної освіти відкриває для учнів самостійний доступ до освітньої сфери. Діяльність окремих мистецьких шкіл закладає підґрунтя на особистісне зростання учня, вдосконалення та розвиток у вибраній предметно-діяльнісній сфері. У межах поставлених завдань було оглянуто навчальні плани та особливості організації навчально-виховного процесу в зазначеному позашкільному закладі. У програмі художньої школи закладено базові основи розвитку естетичних навичок, культури кольору. У старших класах школи формуються ази підготовки учнів як майбутніх студентів мистецьких вузів.

Під час дослідження було проведено пробний урок для учнів віком 6 – 10 років, оскільки цей період є підготовчим і містить спрощену та розвивально-емоційну форму навчання. До уваги взято було елементи техніки художника Дж. Поллока та проаналізовано низку учнівських творів. Результатом зазначеного методичного експерименту постало: зацікавленість здобутками сучасного мистецтва з боку учнів, способи різнопланових інтерпретацій запропонованої техніки. Зазначений експеримент є етапним у нашому дослідженні. Поставлене завдання вимагає подальших впроваджень з елементами фіксування результату та спроби теоретичних напрацювань у методичних розробках. Проведене дослідження не претендує на повне висвітлення проблеми та є спробою розкрити загальні риси особливостей позашкільної освіти ДХШ ім. М. Мункачі.

1. Биковська О.В. Сучасні положення теорії та методики позашкільної освіти / О.В. Биковська // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. — 2010. — Вип. 2. — С. 171-180.
2. Філатьєва Т.В. Позашкільна освіта як історико-педагогічна проблема [Електрон. ресурс]. — Режим доступу : URL : <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN28/20.pdf> . — Назва з екрану.
3. Волощук А.В. Традиції позашкільного художнього навчання школярів на Закарпатті (на прикладі діяльності художника-педагога З. Баконія) // Тези між нар. наук.-практ. конф. «Ределівські читання». — Ужгород, 2013. — С. 114-116.
4. Небесник І.І. Розвиток художньої освіти у Закарпатті у ХХ столітті : дис. на здобуття наук. ступеня канд. педаг. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / І.І. Небесник. — Івано-Франківськ, 2000. — 180 с.
5. Дитяча художня школа ім. Міхая Мункачі [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: URL: <http://pleyady.kiev.ua/pidgotovchi-ustanovi/7201-ditjacha-hudozhnja-shkola-im-mihaja-munkachi.html>. — Назва з екрану.
6. Дорожникова Р.М. Навчальна програма для дитячої художньої школи та образотворчих відділів шкіл мистецтв — основа організації навчально-виховного процесу в мистецьких закладах (власний досвід) // Європейський вектор розвитку і національний контекст : зб. наук. пр. кн. 1. — Полтава : Видавн. центр ПНПУ ім. В.Г. Короленка, 2014. — С. 467-468 с.
7. Макушин В.Ю. Рисунок у просторі і часі : [навч. посібн.] / В.Ю. Макушин. — Миколаїв, 2008. — 428 с.
8. Сучасний урок образотворчого мистецтва відповідно до вимог реалізації нових державних стандартів. — [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: URL: <http://dubnoosvita.at.ua>. — Назва з екрану.
9. Напрями живопису. — [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: URL: <http://www.art.ber.te.ua/art/art.html>. — Назва з екрану.
10. Абстрактний експресіонізм. — [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: URL: <http://ua-referat.com> — Назва з екрану.
11. Мачуський В. Стан підготовленості педагогів позашкільних навчальних закладів до формування соціальної компетентності учнів / В. Мачуський, А. Корнієнко // Нова педагогічна думка, 2011. — № 3. — С. 11-13.

ANNOTATION

Natalia Moskaliova. Features of extracurricular art education on the example of Children Art School named by M. Munkachi. Afterschool art education features on the example of children's art school named after M. Munkachy. This article deals with the peculiarities of nowadays afterschool art education on the example of children's art school named after M. Munkachy. Curricula and the organizational peculiarities of educational process in mentioned afterschool institution are examined. Experimental lesson as methodological introduction is conducted and series of pupils' works are analyzed, using technical elements of modern art.

Keywords: art, afterschool education, aesthetic education, children's art school named after M. Munkachy.

АННОТАЦИЯ

Наталія Москалева. Особенности внешкольного художественного образования на примере детской художественной школы им. М. Мункачи. Исследуются особенности внешкольного художественного образования в сегодняшнем времени на примере ДХШ им. М. Мункачи. Принимаются во внимание учебные планы и особенности организации учебно-воспитательного процесса в указанном внешкольном учреждении. Проведен экспериментальный урок как методологическое внедрение и проанализирован ряд выполненных ученических произведений, используя элементы техники современного искусства.

Ключевые слова: искусство, внешкольное образование, эстетическое воспитание, ДХШ им. М. Мункачи.